

ըրկարացա՞ր Իսուս-Քրիստոս ասելով՝ խաչ խանիր
իրիսիտ, որ աշկիտ երևույթ խափանվեր:

— Սանախեր, խաչ էլ խանիցի, Իսուս-Քրիս-
տոս էլ կանչիցի, համա ձեր փոխի սատանեն
անկողածան էր, — սկսում է երգվել Մարկոսը: — Քյը-
շնց էկավ վրես, մկա էլ աշկիս առան ի, ձեռ
սարավ ուր իանվ, մազե թոփուդ պոնեց, էտա
թափուլով բիթ-պենիս՝ տուր որ կուտաս:

— Որ լսելուն ի մեր սան ղուվաթն ի իլե, չի
բողե, որ տյու իմ տան կլութընվորին տանես՝
պանցուցես, — եղբակացնում է Պիտոն:

Թաթարի Մարկոսը, որ բոլորին էլ պատմել
էր Դրզոյի «փայխի սատանի» մասին, հեշտու-
թյամբ համոզվում է, որ Դրզոյի տան ղուվաթը
թույլ չի տվել իրեն՝ Պիտոյի տան վարձու անա-
սունին տանել-չարշարել:

Դրզոյի «փայխի սատանայից» ամենից շատ
սկսել էին վախենալ Դրզոյի ընտանիքի անդամ-
ները և այդ վախը փարատելու անհրաժեշտու-
թյունից ղրգված, Պիտոն պատմել էր, որ այդ
բոլոր հնարտներն իրենք էլ եղել, ինքն է, որ
ոն եզր օձել է այլուրով, ինքը սկլորացել է,
զևմբն ու մարմինը շփել խնդրե մոռս փարտ-
տիկով, գտպաթի մաղափունջը բաժանել երկու
մասի և եպոն պոշը ձեռքն է առել ու զրանով
հորվածել բավրոջ զեմբին:

Դադտիբր բացահայտվելուց հետո, Թաթարի
Մարկոսը դառնում է պյուղի ծիծաղի առարկան:

«Դրզոյի Պիտոյի կույրնի խուց ասկըցե՛ր ի»

Այս դարձվածքն էլ էր ծաղրասեր արհա-
ցոց մոտ տեղ գտել. Գյուղամերձ՝ բյաղջի տա-
կուված բլրադաղաթին կար մի հեկա ժայռ. որը
եկատվում էր հեռավոր դաշտավայրերից և որի
ստվերը անհիշելի ժամանակներից դաշտային
աշխատողների մոտ համարվել էր կեսօրյա հա-
ռ հանգստի աղղարար: Պիտոն ևս այդ ստվերով
էր ղեկավարվել, Ժաշաոող Պիտոն ինքն էր
եղել մահկալի:

Որերից մի օր ղութանի հաց բերողը ուշա-
նում է: Պիտոն բավականանում է հաց բերողին
կոսիտ հաշոյանքներ տալով, բայց երբ հաջորդ
օրը նայելով բյաղանի և տեսնելով ստվերը,
արտամիջյան անսպասելի ղութանին հաց բե-
րողի չի նշմարում, Պիտոն կտրղաղրում է
ղութանը ղուրս բերել արտից ու քել ղեպի գյուղ,
զեպի իրենց տուն:

Մոտակա արուների ղութանավորների դարմա-
ցական հարցին, թե ինչ է պատահել, Պիտոն
հանդիսու պատասխանում է՝

— Չէրթանք տուն ճաշերյ:

Թե ինչ «ճաշ էր եփվել» Դրզոյի տնեցոց ղը-
խին, ղրանից այնքան շատ բան չէր մնացել
ականատեսների հիշողության մեջ, որքան վտու
էր մնացել պատկերը՝ ղութանը իր շորս լուծ եղով
և Պիտոն՝ մաճը բռնած իր տան ղռանը:

ԵՐԳ, ԵՐԱԺՇՏՈՒԹՅՈՒՆ, ՊԱՐ

ԹԱՓԱՌԱԿԱՆ ԵՐԳՆԵՐ

Թափառական երգիչներ էին այցելում Ար-
հաղ՝ աշուղներ և «մրդրներ» (մահմեդական
զնչուներ): Մրդրները, Վանի քաղաքապետուց-
յին, Ակրոփի կուված թաղամասի ղեչու մահմեդա-
կաններն էին, իրենց մաղադործի արհեստով սի-
տանի թե՛ ղյուղին, թե՛ քաղաքին. հետևաբար ար-
ժանի այն սառը հարդանքին, որին արժանանում
էին երթենել արհեստավորները, ասենք ինչպիսի
էին վանեցի կյայեկչիները, փինաչիները, շատախ-
ցի պղար-թաղիրադործները, նույնիսկ Արճակի
ամենօրյա այցելու մոտակա Աղտաշ քրդական
պյուղի բնակիչ, մուրացկան ձերուկ, քուրդ կույր
Ալին: Մրդրները, որոնք սովորաբար առողջ ու
աշխատանքի մարդիկ էին, իրենց բնատուր
ստախոսությամբ, մանր գողության հակումներով
և աներեսությունով, արժանացել էին մեծի ու փոք-
րի արհամարհանքին:

Մրդրները պյուղն էին պալիս ամռան բն-
թացքում, տարեկան մի քանի անգամ, իրենց հետ
ունենալով նոր շինված աարերի ձեռքի մաղերով
բարձված մեկ կամ երկու էջ և ցորենի չվալներ:
Իրենց մաղերը վաճառում էին ցորենով կամ ալ-
յուրով, փոխանակում ոչխարի մորթով, բայց և
միաժամանակ երգասացությամբ պրազվում: Ահա
թե ինչպես:

Նույս էին մտնում երկար ձեռնափայտով
չինված, երկու առողջ թխարեկ տղամարդիկ մեկի
ուրին մի քանի մաղ ու բյունիկ, մյուսին՝ ջվալ ու
անմիջապես նստում ոչան տակ: Տանտիկինը վեր-
ցրնում էր իրեն անհրաժեշտ մաղը, սնտղում, սա-
կարկում և մաղը լիքը ցորեն տալով, մաղն առ-
նում էր:

Սակայն մրդրները մնում էին նստած:

— Դե ղնացեք, — սուտ էր աանաիկներ:

— Վահ, խանում, խոշ բաջի, — դարմանում

էին նրանք միարեան,—էսաղադար շէն տուն,
մենակ մեկ մաղ առնես, տես, էոա ծարն մաղին,
ինչըլս պարագ, ինչըլս լեն փոկ, պահ, պահ,—շըր-
թերն էին բաց ու խուսի անում,—համա-համա
բյու տուն լայնդ ես:

Տանտիկինը հայտնում էր, որ ինքը ծարն
մաղ ունի և մատնացուց էր անում պատից կախ-
ված մաղը: Մըդրները նույն եռանդով առաջար-
կում էին մաղերի նոր տեսակներ և երբ մերժվում
էին, ապա առանց ամոթի ստում էին,—Դե սր քչ
մաղ լսվում չես, տյու կիտես, մեր բաժին ինչ որ
տառ ես՝ տուր, ըլեննք վեր:

Տանտիկինը պայտնում էր, սակայն նրանք,
վիրավարվելու փոխարեն, մաճառելիք բյուներները
դափի տեղ ծառայեցնելով սկսում էին թմրկա-
հարել և երկու հայկական որեւէ երգ:

Երգերը երբեմն լինում էին նորաստեղծ, սիրա-
լին երգեր, երբեմն ընդհանրացած հայդուկային
հայրենասիրական երգեր: Սակայն ինչ էլ լինե-
րգվածը, նրանք դրա մեջ ինքնահնար անկեղծ
պատմություն էին դնում:

Եւկ եթե սիրային երգ էր, ասենք հետեւյալը՝

Հյուսնին կայնե փողնի առտ,

Մեռն ի ծոցին, վիղն ի ծոտ,

Զարեկի ուղղիցն ի ծուռ:

Ուր մորն ասաց՝ այ նանամ,

Խայի խալով կը խայնեմ,

Սաթրի փանթու կը կարեմ,

Երուսաղեմ մկրտվեմ,

Էջմիածին խայնամ

Հետ Զարեկին միանամ:

—Խոշ բաջի, կիտես, Զարեկ Աղդրոտումս թա-
րաֆի մեյ խեղճ, քասիր խայ փնաչու աղշիկ ես,
համա ինչ խորոա, ինչ խորոտ,—և մըդրները աչ-
քերն էին փայլեցնում ինքնասանդ Սրդրումա
թարաֆի հայ փնաչու աղշիկ երեւակայական
զեղից դմայված և շարունակում,—հյուսնին էլ
Աղդրոտում քաղբի վալի-փաշի մեյ դանա ավղալն
ես, խայացիր ես, մկա Մըսրա Երուսաղեմ քաղբի
մեջ կենաս ես:

Տանտիկինը ստիպված մըդրի առպրակի մեջ
մեկ կամ երկու հաց էր դնում:

Այլ մարդիկ էին հայ աշուղները:

Նրանք ես տարին մի քանի անգամ էին հայտ-
նվում, նրանք ես լինում էին երկու հոգով, ձեռք-
ներին երկար դավադաններ, մեկի ուսին մի հին
սաղ, մյուսին՝ մի հին սլարկ, երկուսն էլ ցնցո-
տիաղեւա ծերունիներ, մեկը՝ հենված մյուսին,
Առաջնորդը մի աչքանի, մյուսը երկու աչքով
կույր: Մտնում էին տան շմբից ներս և դանդաղ

առաջանում դեպի սյունը: Տան հարսն կամ աղշի-
կը շտապում էր նրանց տակ շորս տակ ծալված
թաղիք դնել:

Աշուղը սկսում էր երգել՝ աչքի դաաարկ խո-
ուչները դեպի վեր հասած, կերկրուն ձայնի մեջ
մեծ հուղականություն դրած, կոշտացած մատները
պոնդաղորեն տարուրիւնով հին սաղի լարերով:
Երկուսն էլ աշուղը և վերջացնելուց հետո, նրանք,
առանց իրենց մատուցած ծառայության համար
որիկ վարձատրություն ոտանալու ամենաթույլ
տկնարկություն անելու, ուրքի էին կանգնում,
ուսես թե մի ուշացած պարսք ունեին վճարելու՝
հկան վճարեցին ու սեւաք է շտապեն, մյուս տե-
ղերի պարտքերն էլ վճարելու:

Այդ թափառական ծեր երգիչների ցանկում
նսրը երբեք չէր հայտնվում, այլ հինը, դարերի
խորքից եկածը:

Սուրբ երգում ենք մի դովք և երկու չափածո
ավանդավեպ:

ՍԸՓ ԿԱՐԱՊԵՏ

Սըփ Կարապետ, պանցրիկ պյուլոր,

Քյու ճամխընեբ ուլոր-մուլոր,

Քյու տուտ կուկյան շաա ըխտավոր,

Ռիթունին կանես րախաավոր:

Առատաձեռն Սըփ Կարապետ,

Յոթ անվան աեր, Սըփ Կարապետ:

Սըփ Կարապետ, անմար ճրաքյ,

Մենք շըլկիր ենք շուխտըմ էրկանքյ,

Էկանք քյու տուտ, տրիցինքյ խանքյ,

Մուրաղըմ տուր, առնենք էրթանքյ,

Ոռապուպիկ Սըփ Կարապետ,

Մաղե շապիկ Սըփ Կարապետ:

Սըփ Կարապետ կայնըցոցին,

Լուսեղեն հանթերց խակյուցին,

Խաշ կյավաղան ծեռ տվիցին,

Քյրիստոս կիրկ մկըտիցին,

Մաքուր քյավոր Սըփ Կարապետ,

Ինակավոր Սըփ Կարապետ:

Տյու ես արե, տյու ես լուսին,

Քյավոր էլար Մայրամ կուսին,

Դիվան նստար խետ Հիսուսին

Արժան արա մե՝ քյու լուսին,

Լոս աղոթքան Սըփ Կարապետ,

Չանդլի դիվան Սըփ Կարապետ:

Ոտքերս պուպիկ, ծեռքերս անփեա,

Էկանք խալսանք Մուրաղա կետ,

Մուրաղըմ աուր, նոր տառնանք ետ,

Մուրաղատուր Սըփ Կարապետ,

Մշու Սոլթան Սըփ Կարապետ:

Քյառսուն խուտաղ ժողովրդավեցին,
Մեյ պողե խաչում շինիցին,
Չորս թիվին խնձոր շարիցին,
Գյողի թաֆով փաթութիցին,
Չոքյան մեյ-մեկ խամրուրիցին
Կարոս ածվի մեչ պախիցին:
Մառա ըլնեմ Կարոս-խաչին,
Մառա ըլնեմ ուր լոս ղորքին:
Կնաց էրաղ ճոշ քյախանին,
Ասաց.—Ձիկ ասար, տիր մեչ ժամին,
Կիշեր լոս ասամ ես քյու ժամին,
Յերեկ խով անեմ վեր կյեղին:
Մառա ըլնեմ Կարոս-խաչին,
Մառա ըլնեմ ուր լոս ղորքին:
Տերտեր վիրուց Կալոս խաչին,
Տարավ տրեց եկեղեցին,
Յերեկ խով կաներ վեր կյեղին,
Կիշեր լոս կուտեր մեչ ժամին:
Մառա ըլնեմ Կարոս-խաչին,
Խաչոց ասկի լոս խավաանին:
Քյառսուն տալվա մեկ անիծած կյզիր,
Կնաց-մատնեց քյուրթ պալոնին,
Ասաց.—Խաչ մը փայլա իլե մեչ մեր կյեղին,
Յերեկ խով կանի վեր կյեղին,
Կիշեր լոս կուտա մեչ ժամին:
Էն արժան չի մեր միլաթին,
Էն արժան ի քյու սիվաալքար ամարաթին:
Մառա ըլնեմ Կարոս-խաչին,
Մառա ըլնեմ ուր լոս ղորքին:
Պարոն կայնավ վեր րադանին,
Կանչել ի սուր ճոշ քյախանին,
Ասաց.—Խաչ մը փայլա իլե մեչ ծեւ կյե-
ղին,
Էն արժան չի ծեւ խաչ ասկին,
Էն արժան ի իմ քյոշկ-սարին,
Կընա պե, թասլիմ արա ձիկ,
Թե չէ կըքակեմ քյու եկեղեցին:
Մառա ըլնեմ Կարոս-խաչին
Խուտղենրաց լոս խավաանին:
Տերտեր կայնավ, անեմ րադանին,
Ջուլար ի աուր քյուրթ պարոնին,
Ասաց.—Քառսուն կյութանս՝ տյաշտ կը-
պանի,
Թասլիմ անեմ քյուրթ պալոնին,
Թո ղատ կսյնի Կարոս-խաչից:
Մառա ըլնեմ Կարոս-խաչին,
Կարոս-խաչին, ուր լոս ղորքին:
Պարոն ասաց.—Ես իմ հողեն,

Անկարոս-խաչ մանողը չեմ:
Կընա, շոտըմ ժամուտ աուտ պաց,
Թե չէ կիռնեմ իմ րադանից,
Արուն կյեա խանեմ քյու անից:
Մառա ըլնեմ Կարոս-խաչին,
Քառսուն խուտղու լոս խավաանին:
Տերտեր ուր չոք զտրկեց կյետին,
Աղսթք արաց առ երկնքին,
Ասաց.—Քյառսուն նախիրս տյաշտ կարա-
ծա,
Կարոս-խաչին կուտամ ընծա
Քյառսուն կտիր ոշխար կա ձիկ,
Էն էլ կուրտն Կարոս-խաչին,
Քյառսուն ծի կա ձիկ րրխովուկ,
Բիթուն կուրտն Կարոս-խաչին,
Շհագ ըլնես ըստեղծող տեր,
Որ իմ խաչ չի ասամ քրթու ծեւ:
Մառա ըլնեմ Կարոս-խաչին,
Քյառսուն խուտղու լոս խավաանին:
Պարոն իճավ ճոշ րադանից,
Մաավ ուր քյոշկ, սիլախն առեց,
Համա կաուղավ մեչ ուր քյոշկին,
Կատղավ խանըմ, մեչ ուր հողեն,
Կաաղավ աղեն ուրուրոցին,
Կատղավ պարոնի խեր՝ Ալին,
Կաաղավ ուր ծին,
Տաւցավ կերավ ուր ծիու ցին:
Կաաղած խանըմ մեչ ուր հողին,
Կատղած տըղեն ուրուրոցին,
Մեկ ըղ մեկուն ըղկըտիցին:
Կարոս-խաչի սուսի շնոխքով
Կուրցավ կյզիրն էրկու աշկով:
Մառա ըլնեմ Կարոս-խաչին,
Մառա ըլնեմ ուր շնոխքին:
Աաակավ պարոն՝ շան պես կատղուկ:

ԱԱԼԱՆ ԱՂԵՆ

Ասլան աղեն՝ նսաե մեչ սողըթին,
Կուտա արաղ, կառնի կյինին:
Մեչ սողըթին՝ պայսավ աւաղ, պայսավ
կյինին.
Փարա ի աուր ուր մշակին,
Օրողկեց մեչ դաաու քյաղքին,
Ասաց.—Կնա առ սրաղ, առ կյինին,
Շոալմ սրե խասի իմ սողըթին:
Մշակ կյնաց մեչ քաղաքին,
Կնաց՝ իճավ մեչ մաղաղին,
Անտեր աղքատըմ էր մեռուկ մեչ մաղաղին,
Ուր կյլխու դարեն վիրուց ի աուր պաալն-
քյի կյին,

Մեծաց զարեն քյակեց ի տուր ճող քյա-
խանին,
Վիրուցել-թալել ի տուր անաեր մեռել էն
աղքերին,
Սորա կնտց առեց արուլ, ասեց կյինին,
էկալ՝ չխոսաւ Ասլան աղի սողրթին,
Ասլան աղեն խաոցուց, ասաց.—Ընչի՞ շոտ
չէկար, ընչի՞ չխոսար իմ սողրթին
Մշակն ասաց.—Ասլան աղա, ես կնացի մեշ
քյաղաքին,
Կնացի իճա մեշ մաղաղին,
Անտեր աղքատ րոմ կեր մեռուկ մեշ մաղաղին,
Կյլխուս դարեն տվիցի ինոր պաուրնքյին կյին,
Մեծացս զարեն իանիցի տվիցի ճող քյա-
խանին,
Իմ խուկյաւ սաղաղեն, թալել տվիցի էն
անտեր աղքերին,
Սորտ կնացի առի արաղ, առի կյինին,
էկա չխոսա իմ աղիղ աղի սողրթին,
Ասլան աղեն, ասաց ուր մշակին.
—Կընա, տյուս քյաշի իմ բող-բող հարին
Վրեն էլ աիր թոռ սաղաֆին,
Ես խեծենմ, Լրթամ կոիվ վեր կյապրել
խորշաակին,
Ընչի՞ ի առե կն անճարի խուկյին,
Թե ուժ ուներ, թո կյեր, առեն իմ խուկյին,
Կյապրել խորշաակ թիթերմ զարկեց Ասլան
աղին,
Պիրեց թալեց տեղ-դոշակին Ասաց.—Կու-
կյամ կառնեմ քյու խուկյին,
Խերն եկաւ, ասաց.—Ի՞նչ ի իլե իմ Ասլան
աղին,
Ասլան աղեն ինդեր ի տեղ-դոշակին,
Կնացե ծեռնեն բող-բող հարին,
Կնացե ծեռնեն՝ թոռ սաղաֆին,
Ասա բալամ, ի՞նչն ի տեղ-ճար քյու ցավ-
դարդին,
Ասլան աղեն ասաց.—Խերիկ, քյու խուկյին
տուր իմ խուկյուն փոխան,
Խերն ասաց.—Բալամ, ես յոթ խարիր սար-
վան փեսա եմ վեր իմ աթոռան,
Իմ խուկյին չեմ ի տա քյու խուկյուն փոխան,
Կուղես մըքքերս տամ,
Մերն Լկաւ, ասաց.—Ի՞նչ ի իլե իմ Ասլան
աղին,
Ասլան աղեն ինդե անդ-դոշակին,
Կնացե ծեռնեն բող-բող հարին,
Կնացե ծեռնեն՝ թոռ սաղաֆին,
Ասա բալամ, ի՞նչն ի տեղ-ճար քյու ցավ-
դարդին:

Ասլան աղեն ասաց.—Մերիկ, քյու խուկյին
տուր իմ խուկյուն փոխան,
Մերն ասաց.—Բալամ, ես յոթ խարիր սար-
վան խարս եմ վեր իմ աթոռան,
Իմ խուկյին չեմ ի տա քյու խուկյուն փոխան,
Կուղես պքսերս տամ,
Կնիյն Լկաւ, ասաց.—Ի՞նչ ի իլե իմ Ասլան
աղին,
Ասլան աղեն ինդե տեղ-դոշակին,
Կնացե ծեռնեն բող-բող հարին,
Կնացե ծեռնեն՝ թոռ սաղաֆին,
Ասա, իմ կյլխաւոր, ի՞նչն ի տեղ-ճար
քյու ցավ-դարդին,
Ասլան աղեն ասաց.
Կնիկ, քյու խուկյին տուր իմ խուկյուն փոխան,
Կնիյն ասաց.—Արե-արեկյալ թո շհադ կենան,
Ես իմ խուկյին տամ քյու խուկյուն փոխան,
Որ չստեն՝ Գյուղալ խաթունն ի ոռփեվերի,
Կյապրել խորշաակ էսք ըրթուն լաւ,
Ուր ասպածային արթար տյաւ-ղիվան
տիսաւ,
Կնաց առեց խոր-մոր խուկյին,
Ճարաւ թալեց մեշ տրթողքին,
Ասլան աղեն, Գյուղալ խաթուն պաշխեց մեյ-
մեկու խամար,
Ինդեց օճըրներ խապար տիր, խաղար տա-
լով պախպանեց անմաւ:

* * *

Յուրահատուկ շրջիկ երգիչներ էին շաախցի
ղղղարները, որոնց սովորաբար կատաւն էին ան-
վանում: Կատանները դալիս էին երկու կամ
երեք հոգով, դառների բուրդը և՛ գոլում էին, և՛
թաղիք դոլում, և՛ քոլոլ շինում ու ստանում կան-
խօրոք սակարկած վարձր:

Կատանները ամբողջ օրը, բուրդ դելիս, թա-
ղիք գցելիս, թե թաղիքը կոխկըրճելիս, իրենց
քթի աակ երգում էին արձակցիների համար դժ-
վարմըրոնելի իրենց բարբառով՝ երգելու ծղանա-
կից կարելի էր կոհհել, որ դրանք տխուր երգեր
են:

Սովորաբար կատանները դալիս էին ուշ
աշնանը կամ ձմռանը, երբ դուղացիք երեկոները
փայախների հոգաններում էին հավաքվում և շա-
տախցի կատանները հեքիաթ էին տալում, մեծ
մասը երգելով (իհարկե Շաուախի բարբառով)
Պատմում էին հաղար ու մի տեսակ հեքիաթներ,
սակայն ամենասրտալիւն՝ «Սասման ծոերի» հե-
քիաթն էր, որ կատանները պատմում էին համա-
սլաստախան շարժումներ անելով ու երգելով:

Սասորե ղեկավարում ենք այդ գավառի բարձրագույն բրգաված մի երգ, որ լսել ենք Արմավի հին վերարձակիչ շատախոսի Գյուղալ մամիկից: Նա երգում էր պառավակաւ ու աղջկական ձայնով, աղջկականում ցուցաբերելով մեծ հույզ: (Գյուղալը մահացավ 1911 թ.):

ԽՈՋԻ ԿԸՆԻԿ ՇԱՏԽՈՒ ԽԱԹԵՆ

Խաթե՛ն—Խըլա, խըլա, մերիկ, մերիկ, զըմ կաթ-
նատուր, զըմ ամաթթթթթթ,
Վար զըմ կյանուն, վար զըմ աչկի լուսուն
էկար:
Խըլա, խըլա, մերիկ, մերիկ, այսու ըզթու
իրիկ,

Զըմ տուն չէ չխո ավել էրիք,
Զըմ Շատխուց հընձիկ զրկըցուցիք,
Խոկյով-մարմնով մրկըցուցիք:
Խըլա, խըլա, մրկըցուցիք, մրկըցուցիք,
մրկըցուցիք:

Մայր՝—Տը, զըմ խոյոտ, թուղան ախիկ,
Շատխու քարն ու քրոնն հի՛նչ էր,
Կոյոտ փարպախ, ցանձրիկ տան մուխ
քը լայնդ չէր:
Քյե տվիր ենք քաղթի խոշին, տեր ես
տառցե պանցրիկ քյոշկին,
Հետա, նստուկ նըխշուն հողեն, տիմաց
ըզթյուն ջամ-փենջարեն,
Սէյր կանես դրխ րարով-բախեն:

Խաթե՛ն—Խըլա, խըլա, մերիկ, մերիկ, խերիք,
խերիք քյոշկըն պանցրիկ,
Հողեն նըխշուն, ջամ-փենջարեն, զը բա-
րով-րախեն,
Զըմեն, զըմեն ուրանց տերն էլ տրած
վրեն,
Կուրբան էղենն մըր սարերու պետ քա-
րերուն,
Մըր աշաերու արածացող տավըրքերուն,
Ըլ չըմ ըսի՝ մըր զըզղղուն ախպըրքերուն
Մըր խաղարկյուն ծաղկրտիրուն:

Մայր՝—Խըլա, խըլա, տը սիվթյաշուկ, տըմաող
ախիկ,
Տայտ ի փոռուկ կութնի դոշակ, խավը-
քերա՝ աալաս-կումաշ,
Զըսթեր ըզ քյոն՝ լալ-մարկյրիտ, ան-
կյին-ալմաստ,
Իրիկ ըզ քյոն՝ առով-փառթյով զանդին
խոջա:

Խաթե՛ն—Տը սիվավոր, փարու կյերի, անսիրտ
մերիկ,

Խընֆիկ խոջեն հընձիկ էրի՛կ:

Արե չէլած՝ էնիկ կեհա, ճրաթ-կպոց նոր
տուն կիկյա,
Մադեն կախուկ խացն ուր կուտա, ըսա
տիրմ խարար կուտա՝,

Կըլնտ կեհա մութ մաղաղեն,
Տուտ կըփակա զ՝ուր քյամտկին,
Վառուկ ճըաթ զ՝ուր տեմ լը տնա,
էրկաթ սընդուկ զ՝ուր կրպանա,
Կյլոխ կախուկ կըխամբըրա,

Ոսկի, առծաթ, փախըր-փարա, կըխամ-
բըրա, կըխամբըրա, կըխամբըրա
Զըմեն կյիշեր շուր խըլըսուն,

Զենու խամբրանթ չը խըլըսում,
Սեֆիլ Խաթե, տյու խամփըրա, լուսուտե-
մին՝ կիկյա կուշտն իմ,
Սե քյուն կառնի, լեն պընշերով կըխըր-
խըրա...

Ռարուն Խաթե, տյու մըմմա, հա, մըր-
մա:

Մյանչ զուր խյուկյուն խարամ փարան.
Մյանչ զըմ խյուկյուն՝ վարամ-յարա,
Խաթե, արե, դե խամփըրա,
Խընֆուկ խոշին հեսրա իրիկ դյո խամ-
փուրա:

Մայր՝—Տը կատղուկ շուն, միտն ըզթյուն պե,
Ուղղոն ըզթյուն վա՛վ էր՝ չէ չխո, կյելի
նախորթ ախթատ Սախոն,

Խաթե՛ն—Քյաղթի զըմեն ջըհել-ջըհուկ,
Կուրբան կենեմ զըմ Սախոյի
Ծակ քյոլղուն, խամ շըլվըրուն, խին քյա-
ղախկուն,

Զենու շարխու շըվըններուն,
Զենու ծեռաց կայիմ կոպլուն:
Թե չէր իլե խաշ-խաշվըրով օխնուկ փսակ,
Ես ետ տըկյի դըխ մըր Շատախ, զենու
խոդ ու ճըրուն մատաղ:

Ես ետ տըկյի դըխ եմ Սախոն,
Կուրբան եղնամ զենու խյուկյուն:
Մութ-լուսու խեա թը զենիկ լը ուր նախ-
րու խետ

էհեր մըր զով սարեր կան իկյեր,
Հեվարն եղենե, դաստեմ ծաղիկ պոնած՝
տուն իկյեր,

Որ Խաթեին անոշ քյուն իկյեր:
Համա՝ օրենթ, քյախանա կա,
Խընֆուկ խոջից փըրթում չկա,
Զուր օր մախուս տը տապկըվիմ,
Մերիկ, խերիկ, խյուկինըր ծեռ մընչ.
Տոխթյուն թը տապկըվի, թը տապկըվի,
թը տապկըվի....

Հին, ժողովրդական երգերը անմիջապես ձևափոխել ու նույն բովանդակի էլ երգել՝ հաջորդ օրը մոռանալու համար, հատուկ էր արձակցի երկ-տասարկությունը Օրինակ՝

1907 թ.՝ սիրահարված մի գույզ կար, երկուսն էլ գույզի համար ընտանիքի զտվածներու Արտաքինում ու ասորիքում, նույնիսկ անուններով միմյանց հարմար, Երկու ընտանիքների (այն էլ՝ հանաճ) միջև սեղի ունեցում մի հասարակ վեճ և սոցալի ծնողները հայտարարեցին՝ թե իրենք կուժարար մոր աղջկան իրենց տուն չեն մտցնի:

— Ես իմ աղջիկը նրանց տուն չեմ տալու, — իր հերթին վճռեց հայրը և անմիջապես ձևափոխելու և գույզի իր աղջկան համոզանքներու հարևան ունեւոր, բայց տարիքով մի մարդու հետ: Աղջկա մայրը, որ դեմ էր այդ ամուսնութեանը, մեծ սղորդություն էր ասորում: Եվ ահա հրապարակ լիցալ ժողովրդական պարերը, խոսքերը հարմարեցրած այդ գույզին: Եղանակն, իհարկե, պարերգինն էր:

Աղջկան հայրը էին տարել մի այլ գույզ և մինչև ետ բերելը հայրն արդեն հասցրել էր նոր փեսացուն խոսք առաւ Ու հայանի չէ ումից հորինվեց, բայց բոլորի կողմից երգվեց.

Թակոն ասարան Կուռուպաշ խուր,
Դըլ վայ, դըլ վայ դըլ վայ-յաման,
Պիրին իճուցին հոյի տուտ,
Դըլ վայ...
Կարմըրցիր էր բյանձ խասուկ նուտ,
Դըլ վայ...
Սերուն արին սավղալի ծուտ,
Դըլ վայ...

Խառակոնիս գույզ տանուլ ճանապարհը անցնում էր Թակոյենց տան մոտով: Հակոն, այսինքն՝ սիրահար աղան անցել էր այդ տեղով ու մինչև նա իրենց տունն էր հասնում, արդեն հորինված երգին ավելացել էր ևս մի քառյակ.

Հակոն կյուկեր, Խառակոնսա,
Դըլ վայ...
Սինամ կանչեց՝ Արե դեսա,
Դըլ վայ...
Ես քե մեռնեմ, Հակոն փեսա,
Դըլ վայ...
Նյա խոաա առի, նյա խամա տիսա,
Դըլ վայ...
Թակոյի և Աերոյի ամուսնությունը կատարվեց

շատ արագ ու առանց սրել միջադեպի: Հակոն, սրտկապի աղացուցի, թե ինքն անտարբեր է եղել Թակոյի նկատմամբ, մի քանի ընկերների հետ զնոց և կեղեցի՝ հարսանյաց հանդեսը դիտելու: Հարսանյաց հանդեսը դիտելը շատ ընդհանրացած երեսվթ էր, Բայց ահա Հակոյի ու Թակոյի շուրջ հորինված արդեն մի քանի տասնյակ քառյակի հասնող դրվ վայ-ով երգվող երգին անմիջապես ավելացավ մի քառյակ ևս.

Ժամտան ճաղեր աայ-վ՛երկըտակ,
Դըլ վայ...
Թակոն թալե կարմիր մետակ,
Դըլ վայ...
Հակոն ի կայնե պատի տակ,
Դըլ վայ...
Ճող-ճող աչկերաց կուկյա տակ,
Դըլ վայ...

Ահա ժողովրդական մի այլ երգի եղանակով հրապարակ իջած երգի շարժառիթը, որ երգվեց 1912 թվականին: Ընդունված հին սովորույթ էր բարեկենդանի վերջին օրերին աղջիկների խմբերը հավաքվում էին որեէ հարմար տուն և երգով, պարով ժամանակ անցկացնում: Ամուրի երիտասարդներն էլ իրենց հերթին երեկոները հավաքվում էին որեէ մեկի տուն, և երեմն նույնիսկ նադարա-ղուտնայով, ուրախ աղմուկով կարճուձման երկար դիշերներու վերջիններս խաղասեղն էին հավաքվում և՛ պատանիները, և՛ կանայք ու երեխաները:

Բարեկենդանի վերջին շաբաթօրյա երեկոյին նման մի խաղատան էր վերածվել Նշան անունով մի լրջախոհ մարդու ընդարձակ թոնրատունը: Ինչ-որ մեկի անդուշտությունից դեպին է շրջվում առան վերին անկյունում դրված թթու կաղամբի հսկայական կարասը և ողջ պարունակությունը բալմություն ոտքերի տակ տորովում: Վնաս կրած տանտերը հավասարակշռությունը կորցրած բոլորին էլ հայհոյելով դուրս է վռնդում:

Ասկայն հենց այդ ուսհին, երբ նա րակ է դուրս գալիս, տեսնում է, որ հոտաղներն ու պատանիները, իր բակում «Մշու-խըռ» կոչված սշխույժ պալը բոլորած, փոխն ի փոխ երգում են թափված թթվի երգիծական աաղը՝ խոսքերը հարմարեցրած իր առան պառահարին.

...Վա՛յ թթու, վա՛յ-վա՛յ թթու,
Մեկ ըս տալի մե փրոթու:

'Դիդեի թըթուն շըռնըվավ,
 Վա՛յ թթու...
 Մեկ ըս...
 Սիվտակ լըհանեն կոխըռնվավ,
 Վա՛յ թթու...
 Մեկ ըս...
 Կուկունի թոմրան թըռնըվավ,
 Վա՛յ թթու...
 Մեկ ըս...
 Գյոնդբաշին կյևտին փոքըվավ,
 Վա՛յ թթու...
 Մեկ ըս...
 Ճոշ սյուզսն իկև կյանն տըւան,
 Վա՛յ թթու...
 Մեկ ըս...
 Մարոն, Կուշոն կըրոտորոան,
 Վա՛յ թթու...
 Մեկ ըս...
 — Խուտըղներաց քյաշքը դիվան,
 Վա՛յ թթու...
 Մեկ ըս...
 Որ մե տվին ըսնա զիյան,
 Վա՛յ թթու...
 Մեկ ըս...

Դիդեի տան թթվի տաղը երկար էր, սակայն
 երկարակյաց չեղավ, քանի որ ըստ կենդանի
 ընդամենը 24 ժամվա կյանք ունեւր։

Արձակցի տղամարդկանցից քշերն էին, որ
 ամեն տեղ երգելու սովորութիւն ունեին, բայց
 բոլորն էլ երգ ունկնդրելու տենչ ունեին։ Նըդող-
 ներից մեկը՝ Մամբրե անունով, անթիվ-անհամար
 թուրքերեն երգեր գիտեր ու վարպետորեն էր կա-
 տարում։ Սակայն եթե ունկնդիր էր ունենում,
 երգում էր վշտոտ երգեր։ Օրինակ, անծանոթ ու
 անմարդարնակ մի վայրում մեկնում է մի երի-
 տասարդ ուղևոր։

Բան աթըմի բաղադրմ բիւ չիմանա,
 Կարավանլար դյալն-գյիդան յա մանա
 Բան օլուսըմ ջան բանըմ գեր, քիմա նա:
 Կոմա բըլբուլ, կոմա մագուո դաշըմա
 Քյաֆիր ֆալադ, կարա գյաթդի բաշըմա:
 Բան աթըմի բաղադրմ բիր դալիյա,
 Արդուհալըմ դեթդի դայդի վալիյա,
 Բան օլուսըմ քիմա յոդատուր աղիյա:
 Կոմա բըլբուլ... և այլն:

Մահը՝ մահ է, եթե անժամանակ է վրա հաս-
 նում։ Մշտապես տառապանքներ ու բռնամահ
 ճաշակած արձակցին իր սրտին մոտիկ էր ընդու-

նում ամենադուր մահի դիմաց՝ մարդկային ան-
 դորության փաստը։ Թեկուղ մահացողը շրջա-
 պատված է հարադաններով ու բժիշկներով։

Աղախանդան շուշալարի փտուլիյոր
 Անամ-բարամ բաշ ուստյունըմ աղլիյոր,
 Դուկտոր դալմիշ յարալաըմ ըաղլիոր:
 Սոյլադա դոկտուր, սոյլադա օլաշաքըյ-
 միւրմ օ՛յ, օ՛յ
 Օրուգլիյըմ, ուրադըմդա յաղ օլմադ:
 Լոհման հեքիմ գյալսա, յաըմա սաղ օլմադ,
 Յարամ իշարդան դեր, մալհամ քյար էթ-
 մադ:

Ասլադա դոկտուր և այլն:
 Ահա վերոհիշյալ երկու թուրքերեն երգերի
 թարգմանությունը.
 Առաջինը՝

Ես իմ ձին կապեցի իմ մարգպետնում,
 Քաղավանները դալիս-դնում են իմ մուտից,
 Ես կմեռնեմ, կյանքը իմն է, ումն ինչ:
 Մի՛ կանգնիր, բըլբուլ, մի՛ կանգնիր իմ
 դերեղմանաքարին,
 Անօրեն ճակտաագիրը սև բերեց իմ գլխին:
 Ես իմ ձին կապեցի մի շորուկից,
 Խնդրադիրս դնաց-հասաւ նաճանդապետին
 Ես մեռնում եմ՝ ոչ ոք չկա լաց լինի:
 Մի՛ կանգնիր, բըլբուլ և այլն...

Ահա ե երկրորդ երգի թարգմանությունը՝
 Դեղաաան ապակիները փայլում են,
 Մայրս, հայրս իմ դլխավերևում լալիս են,
 Բժիշկը եկել՝ վերքերս կապում է:
 Ասա բժիշկ, ասա, մեռնելու եմ, օ՛յ, օ՛յ:
 Թոքսիտավոր եմ։ Արաւմա յուղ չի լինում:
 Լոհման հեքիմն էլ եթե գա, վերքս չի
 առողջանա:
 Վերքս ներսից է, սղեղանին օգուտ չի
 անում

Ասա բժիշկ և այլն...

Արձակցի երիտասարդ մայրերը, որոնցից
 ոմանք քաղաքացի չքավոր ընտանիքների աղջիկ-
 ներ էին կամ որրանոցներ իր բուհիներ, «Աստըղ-
 կան ճայտի կյիր» երգին համահավասար օրորո-
 ցային էին դարձրել և վերոհիշյալ թուրքերեն եր-
 ցերը, և ներքոգրելիք քրդերենը։ Նրդում է հոր-
 եդորը բոնի ամուսնացրած քրդուհի որրուկը։

...Խալլահ բարրայեմըն՝ խերե, ջանե խո
 նա բինի,

Բումա զըզի հաջամու, փութախ սաշա,
դընջն շինի
(Տու առաւելած, իմ հարեցրայրը իր ջանից
խեր շուննի,
ինձ ալկից պարսիկի՝ զլիտրկը սե, հապուս-
աը կտողոյա):

Քրդերեն և րդսդներ էլ շատ կային, որոնք
ծայրե-ծայր դիտեին և «Բերիվանո» քրդական
բանահայտութեան այդ զոհար պոեմը, և «Մամե
Ջինե» սրտահույզ ու բովանդակալից սիրային
պարերգութունը: Բայց և այնպէս արձակցին
զերպապատմում ևր լսել՝ «Մամե-Աշե»:

...Հայ, հայ, Մամե, Մամե, Մամե, Մամե,
յապի,
ժարբե Մամե, Մամե, միտո Մամայսի...

Տարաբախտ այրի Աշե մայրիկը, սը աշրի
լույսի պես է պահպանել յոթ տարի պանդխտու-
թեան մեջ պանվող որպու նորահարս զեղեցիկուհի
կնոջը, վերջին դիշերը պանդխտութեանից վերա-
դարձած ու լսելայն կնոջ անկողինը մաած որ-
դուն իր իսկ ձեռքով է սողանում՝ սրդուն հարախ
սիրեկանի աւղ զնկելով:

«Մամե Աշե»-ն ևրիտասալըգական սիրո ու
կարոտի արտահայտութունը չէր, այլ սիրոյ,
անձնաղոհ մայր Աշեի ջերմ սիրո, սողասումի և
անասելի ծանր ապրումների ու անմխիթար
վշտի հեղեղն էր, որ դուրս էր հորդում շուրթերից
ու սողոցում լսողի հոգին:

Նույնն էր նաե «Հեղի րաժո»-ն իր արամա-
լիախժոտ եղանակով:

Ինչ-որ տեղից ուրիշ վայր են սանում կըր-
վում վիրավորված մարտիկին: Թերեա նա վիրա-
վորվել էր հայերին թալանելու կամ ջարդելու
ժամանակ: Բայց արձակցին անսահման հուզվում
էր, որ սայլի ցնցումներից քուրդ վիրավորը ծանր
ցավեր է դրում և աղերսում է՝ կամաց քշեն
սայլու «Հեղի րաժոն» լսելիս, հայ երգասեր ուր-
ձակցին ևս՝ քուրդ հորինող ևրպասացին հավասար
հուզվում էր:

Երբ շեմից ներս էր մտնում թափառական
աշուղը, աղա յուրտրանչյուր արձակցի, առաջին
հերթին ևրկի էր աղախ՝ «Ես Հայաստանի Տուրու-
րերանի» հայ պանդխտի հնօրյա, մրմունջ
արտահայտող ևրդը և աղա միայն՝ «Ասլան աղեն»
«Մուկաց Միւրկեն», «Սասնա ծռեր» և կամ «Արփ
Կարապետ» կամ թե, «Կալուս խաշ» և այլ նման-
օրինակ ևրկեր:

Առհասարակ պեար է նշել, որ արձակցին
հակում ունեւ դեղի վիշտ ու դժբախտութուն
արտահայտող ևրկերը և ինչքան էլ որ ծաղերին
Հակայի ու Թուկայի հին սերը, որ առաջին իսկ
թեթի արկերից հօգս ցնդեց կամ Դիւլի աան
թթի թուփվելու պատահարը, նույնքան էլ հար-
պալի յոթութուն էին պահպանում ողբերգական
զեղբերի հանդէպ:

Արձակում խորունկ վիշտը հարգվում էր
իւր ու լսելայն: Վիշտ արտահայտող երգերը,
լինեին դրանք հին ժողովրդական, աշուղական,
թե օտարաղդի (օտար լեզվով), միենույն էր,
արձակցին դրանք պահպանում էր: Պննված ու
բախտավոր համարված երիտասարդ կանանց
շուրթերից միջտ էլ կարելի էր լսել բոնի ամուս-
նացած թրքուհու բերանով երգվող հետեւյալ երգը:

Բան ըրի սոնա, ըրի քոթիյա վերդիլար,
Համ վերդիլար, համ դյունահըմ ալդիլար:
Իդիթ դայել, բան ալայըմ յաթայըմ,
Կոյին դայել կասարարա սաթայըմ:
Խոռուղ դայել բոյնուն թութում քյասայըմ:
Ախ, բյուլմանըմ, հեշ բյուլմանըմ նեյնայըմ:

Ահա թարգմանութունը՝

Ես՝ մի վայելչագեղ, ինձ մի անպետքի են
ալել,

Եվ՝ տվել են, և՛ մեղքըս առել են:

Կտրիճ չէ, որ ես առնեմ ու քնեմ,

Ոչխար չէ, մսագործներին վաճառեմ,

Աքաղաղ չէ՝ վիզը բռնեմ-կարեմ:

Ախ, չդիտեմ, բոլորովին չգիտեմ՝ ինչ անեմ:

Ժ Ո Ղ Ո Վ Ր Գ Ա Կ Ա Ն Ե Ր Գ Ե Ր

Մ Ա Լ Ո Ւ Լ Տ Ա Ղ Ե Ր (Տ Ե Ո Ւ Ր Ե Ր Գ Ե Ր)

ԿԱՐԻՔԻ ՄՈՐ ՏԱՂ

Ախ՛, ախ՛, ախ՛, մերիկ, մերիկ.
Քամին փոթով սառի դռնն,
էկավ աիպավ ծորի փեշին,
էկավ խասավ կյեղի պերան,
Մենակ իմ առն արաց վերան:
Ախ՛, ախ՛, ախ՛, մերիկ, մերիկ.
Կյարուն էկավ, ծնեք խալան,
Խավքերն էկան էրամ-էրամ:
Կոա-կոա առակյել՝ առ՛ւ առա,
Իմ կարիքին որան՞դ տիսար:
Ախ՛, ախ՛, ախ՛, մերիկ, մերիկ.
Ընեմ սառի դռն՝ տաղց ցանեմ,
Քընեմ՝ քար կյլխուս պառց անեմ,
Պանցրիկ սարերաց խառց անեմ՝
Աջար իմ կարիք չե՞ն ախան:
Ախ՛, ախ՛, ախ՛, մերիկ, մերիկ.
էրանեյ ծե, սարեր ըիթուն,
Որ չեք ինե կարիքութեան,
Թե չէ ծեք քարեր կըմաշեր,
Կըլայ կիներ, ծե կըխաշեր:

ԿԱՐԻՔԻ ՏԱՂ

Կյարուն էկավ աշխար, խալ ինդան ծըներ,
Կարիք խավքեր թրան՝ դեխ ինոնց պըներ:
Առակյել պոն շինեց, կխանի շորս ծաք,
Կարիքներաց արուններ մնացիր են փակ:
Կանչե կոունկ, կանչե, քու աայն ի չիման,
Վեր սար-քարին արե, վեր ձիկ ի դուման:
Կըվա, կաքավ, կըվա, աշխար կյարուն ի,
Կարիքներաց սըռաք կյունդ-կյունդ արուն ի:
Կարիքի սթարն ի մարաք, հառիքն պաց ի,
Պըռկներ հա շուրցուկ ի, աչքեր հա թաց ի,
Ռասա էկած շոր քյարն՝ ուր կյլխուն պառց ի,
Կարիքներաց խոկյին հա խոկյաաառց ի:

ՄՈՐ ՏԱՂ

Պոն աըրիցի, ճետ խանիցի,
Մերիկ տառցա կյրկանոցի,
Կըռոն էկավ իմ պոն քյակեց,
Սուր մղրախով շիդյաըս ծակեց:
էրանեյ քյե՝ անպոն պուպու,
Որ դադ չկա վեը քյու խյուկյուն,
Թուխս շես նսաե, ճետ շես խանե,
Չես կիտե շիդարն ինչ պյան ի:
էրանեյ քյե, բաղի բըլբուլ,
Որ շես տիսե շիդլի մըռմուռ,
Որ քյու պոնն էլ իմ պես քյայվեր,
Քյու անուշ լեղուն կըփայլեր:
էրանեյ քյե, սինամախավքյ,
Որ շես կիաե մոր սըռաի դաըդ,
Որ այու տիսնիր շիդլի մըռմուռ,
Կըթափեը քյու ոսկի փիտուր:

ԱՆՏՈՒՆԻ ՏԱՂ

Լո, կըռունքյ, կըռունքյ, կըռունքյ.
Խավքիկ՝մ էր ընցավ երկնուց մենավոր,
Վպիկն էր հերկեն, սըռտիկ սեավոր,
Ասպած ձիկ թե աեր, թոնի խետ ինուր,
էն իմ դարդ կիաի, ես կիտեմ ինուր:
Լո, կըռունքյ, կըռունքյ, կըռունքյ.
Երկինքյն ի ամպե, պայ պըռնե դուման,
Ձիկ աարեք արեքքյն էն Շահու դիվան,
Խանեք իմ ծոցի դավթար կարթացեք,
Իմ սըռաի դարդեր տուր էլ խասկըցեք:
Լո, կըռունքյ, կըռունքյ, կըռունքյ.
Երկինքյն ի ամպե, կուկյա մաըմար ծյուն,
Կը խալի, կը կաթի վեր անտուն մարթուն,
էրթամ խառց անեմ՝ ես իմ ասաըծուն,
Մենակ ձիկ՝ ի աըե անաուն, թե՛ աշխար
րիթուն:

Լո, կրտունքի, կրտունքի, կրտունքի.
 Արուս պոռն արևի՛ց՝ պանքրիկ ստրկաց,
 Չար բյամին էկավ պարբեղտր արաց,
 Թրխսմար բըշեց, լորյան-ճետ մնաց,
 Էս ինչ բյախոր պան էլ տատված,
 Որ բյամին իսկոն էն խափքերայ արաց:
 Լո, կրտունքի, կրտունքի, կրտունքի.
 Երեկ խըմիր հմ, Լոօր խումար հմ,
 Անկյին մարկըրիա խն ոսկուն շարեմ,
 Առնեմ թեկ-վ՛ ասեղ վեր դոշիտ կարեմ,
 Քյե պես թանգ-վ՛ ապիլ որտեղի՞ց ճարեմ:
 Լո, կրտունքի, կրտունքի, կրտունքի.
 Սրտտիս ի նման էն պրլուկ աընեմ,
 Կտարեր են կյերիթեմ, շաքեր են սընեմ,
 Փայվեր ի էրախս, քայվեր են պաաեմ,
 Էրթամ ձիկ թալեմ էն ելման կյետեմ:
 Լո, կրտունքի, կրտունքի, կրտունքի.
 Ըամխեն քյար, քյռա, տեմն ի վարար
 կյեա,
 Իմ թանք, իմ աղիլ, ձիկ էլ տար քյու խեա,
 Խըդրաց մալուվենք մեշ մոթ ծորերաց,
 Խըդրաց խնխալենք մեշ խոր ծովերաց:

ԱՐՇԱԿՈՒ-ՍԱԱԹԻ ՏԱՎ

Վանա ծովն ի պարպ-իրեսպաղ,
 Գյամին վրեն ելքանն ի պաց,
 Պենեն են շոր, թիկեն թաց.
 Տալ տսեր Արշակ, տաղ ասեր,
 Ուր մուրազին խասե-խաս էր:
 Իսքյալու աեմ մինալու ի,
 Արշակու սիրտ սավղալու ի,
 Իրեք տարվա նշանլու ի,
 Շորորեր Արշակ, շորորեր,
 Դալկին Արշակուն կորորեր:
 Յրոթոնայ ի. ծով կըեռա,
 Գյամին վեր ծովուն կըֆրեռա,
 Ալամ-աշխար կըմբռնա.
 Մըմըռեր Սալաթ, մըմըռեր,
 Արշակ վեր ծովուն կըֆրեր:
 Ոտառչխար՝ զանգըկու ի,
 Սալաթի ծեռ՝ խինալու ի,
 Կլխու մեաակ սըմալու ի.
 Սե խայներ Սալաթ, սե քյաշեր,
 Դալկին Արշակուն կըբըշեր:

ՄԵՌԵԼԻ ՏԱՎ

Դյունից տառտակ կէրթամ, ինչըխ որ էկա,
 Կաանեմ խետ ձիկ՝ շորս գյազ խամ կտավ:
 Իմ թաժա տունն ի անառու, տնէրտիս,

Աստուծո՛ր զորոհներ, կյախ-կյախ իկեք տես:
 Իկեք, տիտեք իմ թաժա քյաղաք,
 Նյա սութ-աղորթ կա, նյա սե, նյա բալաք:
 Իկեք, տիտեք իմ թաժա հողեն,
 Կըփառավորվեք ուր անուշ խոաեն:
 Էնանղ իունք տրեք, ծեր պաաարաքին,
 Կըմրիթարվի ծեր մալուլ խոկյին:

ԱՅԼ ՏԱՎԵՐ

ԼՈՒՍՆԱՅՆ ԱՆՈՒՇ

Կիշեր կծիք կլորե,
 Լուանայ թամամ պուլորե,
 Մեշ սե ամպին մոլորե:
 Լուանայն անուշ, խովն անուշ,
 Ռենչորի քյուն անուշ:
 Սարից սարին վրդըղաց,
 Պյարակ անձրե շըղըղաց,
 Տալար կազալ աաղաղաց:
 Լուանայն անուշ, խովն անուշ,
 Անձըրվու խոտն ի անուշ:
 Հերկեն լարեր սալիցին,
 Աե ծին ինե նալիցին,
 Սիվտակ ճակաա խալիցին:
 Լուանայն անուշ, խովն անուշ,
 Աղոթըրվան լուսն անուշ:
 Տըռան սոտեր խիրկիցին,
 Զատիկ ծըվեր նիրկիցին,
 Օղչում աըվին աըրկըցին:
 Լուանայն անուշ, խովն անուշ,
 Խում կաթի պաղ սերն անուշ:

ԷՐԻՆ-ԷՐԵՐԻՆ

Էրին,-էրերին, էրերին-էրին,
 Բոստան եմ տրե վեր տեմի ալաըին,
 Ասպաժ շեն սլախի էս տարվան տարին,
 Չէլավ մեյ շամամ օրոխկեմ յարին:
 Էրին,-էրերին, էրերին-էրին,
 Խովիվն ի պիրե ոշխար վեր բերին,
 Կըթեմ թուխ մաքյին, լցեմ սուրահին,
 Շամա-շաքյրի խետ օրոխկեմ յարին:
 Էրին,-էրերին, էրերին-էրին,
 Աուրահին կոտրավ, խովիվ մոլըրվավ,
 Չուր շամամ խասավ՝ աարին պուլորվավ,
 Ամպ-զամպ աշնան պես սըռտիկս մալուլ-
 վավ:

Էրին,-էրերին, էրերին-էրին,
 Յարս ի խոզե, շիգյարս ի վառե,
 Էսը տաս օր ի սլարեվս չի առե,
 Անուշ-խոա շամամ գյոհան թոռոմե:

էրին,-էրերին, էրերին-էրին,
Արե՛՛ յար, արե՛՛, խրոռվ մի՛ մնա,
Աշխարհն ի անցվոր, ձիկ-քյե չի մնա,
Արե՛՛, յար, արե՛՛, խրոռվ մի՛ մնա:

ԴԻՆՈ ՋԱՆ
(Պարերգ՝ երեք լեզվով)

Դինո ջան, Դինո ջան, Դինո, Դինո, Դինո ջան
Դըլ շուշա, դոստոխ մըղջան:
Դինոն ասարան Դարմանկյեղ,
Կալան առին նուկիմ եղ,
Պիրին արին ծվածեղ,
Տըրին խրերաց առնե,
Դինո ջան...
Դըլ շուշա...
էրեվան շարշի րաղառ,
Դինոն իշրնդան դաղար,
Դվիթ-կալամ ալընդան,
Օթուրմիշ դարղըմ յաղար:¹
Դինո ջան...
Դըլ շուշա...
Դըլ փուլադո Դինոմա²,
Անկալաառ Դինոմա,
Խունարն ի շաա Դինոմա,
Խերն ի աղքայաա Դինոմա:
Դինո ջան...
Դըլ շուշա...
Դինոն մեր մեյ դանան էր,
Կըզըլ-Դիզցոց սանամեր,
Բայաղեացոց նանան էր,
Փախավ-էկավ Տիրամեր:
Դինո ջան...
Դըլ շուշա...

ՄԱՐՈՆ
(Ակըռփու մրգրըրների՝
գեշանների երգած երգերից)

Մարոն սարից կուկյեր՝ շլակին փուշ էր,
Զպնի ջորեր հլին՝ շաքլըրուկ նուշ էր,
Ասի՛ Մարոն առնեմ, Մարոն խաս կուշ էր,
Մարոյի սիրուաեր աաճիկ շավուշ էր:
Յարո, յանարըմ, քյաղըղ գոնարըմ վալ-
լա՛ճ գիդարըմ,
Դունյա դաղարըմ, քյաղըղ յաղարըմ³:

Մարոն սարից կուկյեր՝ շլակին ժախ էր,
Քյաոսուն ճող ծամեր՝ ուր իաիվեն կախ էր,
Ասի՛ Մարոն առնեմ, Մարոն կաշախ էր,
Մարոյի սիրուաեր կարա-փափախ էր:
Յարո...
Դունյա...

Մարոն սարից կուկյեր, շլակին պուրթ էր,
Մաաի մստրնկի ալ՝ անկյին յաղութ էր,
Ասի՛ Մարոն առնեմ, Մարոն դարիթ էր,
Մարոյի սիրուաեր անծրեն քյուրթ էր:
Յարո...
Դունյա...

ԶՈՒՆՈՅԻ ՏԱՂ
(ՃղոՐԻ ԵՐԳԵՐԻԿ)

Զուլոն խակյե կութնի դպուն,
Շապիկ՝ դաղաճի հալարու,
Բաժն ի հերկեն, տալար սալու,
Կըխրխընջա ինչըխ յարու:
Հավար, Զուլո, մաղաթ, Զուլո, աարողիա տուն՝
րարաթ, Զուլո:
Զուլոն էլավ, կէրթա րոսաան,
Զորն ի լցուկ շամիշ-փրսաա,
Մամերն իաեվ դասաա-դասաա,
Կանչեք լաճեք՝ թո կյան ըսաա:
Հավար, Զուլո...
Խարար աարեք ուր կոր մերկան,
Թո Զուլոյին շոա աա իրկան,
Չաախանա, մնա վեր աան,
Ախպոր կիթեր իրիսով աան:
Հավար, Զուլո...
Ժամաան ճաղեր տայ- վ՛էրկրաակ,
Զուլոն թալեց ջուխտըմ մեաակ,
Մեյն էր կարմիր, մեյն էր սիվաակ,
Ուր յարն էր կայնուկ պաաի աակ,
Ճող-ճող աշկերաց կուկյեը աակ:
Հավար, Զուլո...
Կամար րնքյվեր՝ մեչաեղ սե ծին,
Զուլոն խանին խեծուցին ծին,
Պիրին մեր տրոնով ընցուցին,
Ուր յարոշ սիրտ մըրկըցուցին:
Հավար, Զուլո...
Զուլոն դուլումաթ հընչիկ էր,
Աշխար կյան կյիր նման չըկեր,
Ն՛ա կարած ֆաա, ն՛ա լաչիկ էր,
Ն՛ա խաշապաջա, ն՛ա աաճիկ էր:
Հավար, Զուլո...

¹ Երևան՝ շուկա-րազար, Դինոն մեշը շրջում է, Թանա-
լաման-գրիշ ձեռքին նստել է՝ վշտերես գրում է:

² Սիրտը պողպատ իմ Դինոյին:

³ Սիրածս, այրվում եմ, թուղթ (նամակ) կուղարկեմ,
ասաված վկա, գնալու եմ, աշխարհ շրջելու եմ, թուղթ կգրեմ:

հաբար խառավ տեկյերկընդյան,
Մեռերս զարկոց վեր ուր ծընդյան,
Պրաբդորովով կոլրոխ մըռջան,
Հրմեն մըռջան քյանդ պտտորնջան:
Հավար, Զուր...

ՅԱՐՈՒՀԻ, ԶՆՆ ՍԱՔՐՈՒՀԻ

Քյտրվան էկավ զընդզընդալեն,
Յարուհի, քան Մաքրուհի,
էկավ-խառավ հոյտ-գյալին,
Յարուհի...
Իմ տչկն ինզյավ թշիտ խալին,
Յարուհի...
Տու ձիկ արիր քյու սավղալին,
Յարուհի...
էլա տանիս թափ քյելիցի,
Յարուհի...
Հանգեն պարկի էրտիս պացի,
Յարուհի...
Կարմիր խնձոր կըլորիցի,
Յարուհի...
Իմ յար տուն չէր, նստա լացի,
Յարուհի...
էրթամ Հալար՝ հունջ կըսիրիմ,
Յարուհի...
Սրմա-ճարադունջ կըպիրեմ,
Յարուհի...
Ճըռճըռան փոթիկ կըպիրեմ,
Յարուհի...
Քյու խարսնըսի խինեն պիրեմ,
Յարուհի...

ԽԱՆԻՄԱՆ-ԶԱՆԻՄԱՆ (Կյունդ-պարի տաղերից)

էրեվանա կուկյեր քյտրվան,
հանիման, ջանիման,
Մեչ քյարվընին ոոց դավե՛մ կեր,
հանիման...
Վեր էն դավին սնդուկըմ կեր,
հանիման...
Մեչ սընդըկին ախիկըմ կեր,
հանիման...
— հորոտ ախիկ, անունտ ին՝ ի,
հանիման...
— հորած, դաված դավիտ ին՝ ի,
հանիման...
— Քյու կյինն իմնի՛ ես քյե կյնի,
հանիման...

հետ քյե իռմի նոան կյինի,
հանիման...
Թունդ շարխոշնի, քյու ծոց քյնի,
հանիման...
Իմ առա տարվան իավառ խանի,
հանիման...

— Քյա ընամուս, քյա ընմորադ,
հանիման...
Լեղուտ փալվի, չըրլլաս,
հանիման...
Իմ մեք լսի, քյե կըխորի,
հանիման...
Նղընդյով աչկերա կըփորի,
հանիման...
Իմ խեր լսի, քյե կըսպանի,
հանիման...
Արունտ կանի կյինի՝ կըխմի,
հանիման...
Ուկոոտ կըտնի թվանք՝ կըթալի,
հանիման...
Իմ ախպերնե՛ր՝ քյու խոր աան տեղ,
հանիման...
Կըվարեն, կանեն կալատեղ,
հանիման...
— հորոտ ախիկ, լեղվիա մեռնեմ,
հանիման...
Նրկինք խասնես, քյե կըպըռնեմ,
հանիման...
Ասպած շհադ՝ ես քյե կառնեմ:
հանիման...
— հերիքյ քյակես սըոի կծիքյ,
հանիման...
Առ իմ մատնիկ, քյոնն էլ տու ձիկ,
հանիման...
հասնենք Թեյրան, խինա պեր ձիկ,
հանիման...

ՃՂՈՐԻ ՏԱՂ

Ճըղոր թոնեմ, ծեռ աամ հառքյին,
Մեռնեմ ուրախ պաըկենդընքին:
Լեղուս պաց ի, ամոթ չկա,
Կյլխուս կայնուկ յոթ ուղող կա:
Մեկու անուն Ապրախամ ի,
Թաքավրուն սաարադամ ի:
Մեկու անուն Մարկյարա ի,
Ըսամարուլ ամիրայ ի:
Մեկու անուն Իսքյանդար ի,
Աջմու շահուն խաղնադար ի:

Մեկու անուն Կարապետ ի,
 Յոթ վարժատան վարժապետ ի:
 Մեկու անուն Մըկըռտիճ ի,
 Ճոշ ծովերացն ի գլամըշի:
 Մեկու անուն Խամրառոցում ի,
 Սանյաթքյար ի աորըշումի:
 Մեկու անուն չեմ աա ըստեղ,
 Կանչեք յոթն էլ թող կյան մեշտեղ,
 Որն ի թուխ-աչկ, թուխ-ունք, թուխ-րեղ,
 Էն իմ ուզած սըռտիս լայեղ:
 Իմ հիւսնած յար ուրիշ թայր ի,
 Քյրիստոսի պես արթար ի,
 Սաղ աշխըրքին բտրեմբար ի,
 Խուլիկ քշող ռեհնջար ի:
 Ճղոր թալեք, ճղոր թոնեմ,
 Թուխ-աչկ, թուխ-ունք լտճուն մեհնեմ:

ՃՂՈՐԻ ԵՐԳ

Էս օր ի՞նչ օր ի, հոյ, հոյ, էրկըշպաթ օր ի,
 Մեհնեմ իմ յարոշ, հոյ, չեմ կիան դար ի:
 Էս օր, ի՞նչ օր ի, հոյ, հոյ, իրեքըշպաթ ի,
 Մեհնեմ իմ յարոշ, հոյ, կաստֆաթ շատ ի:
 Էս օր ի՞նչ օր ի, հոյ, հոյ, չորոջպաթ, պաղս ի,
 Մեհնեմ իմ յարոշ, հոյ, կասեն՝ չխսս ի:
 Էս օր ի՞նչ օր ի, հոյ, հոյ, կասեն՝ խինքըշպաթ,
 Մեհնեմ իմ յարոշ, հոյ, սոաիկն ի լիք ղարդ:
 Էս օր ի՞նչ օր ի, հոյ, հոյ, կասեն՝ ուրպաթ ի,
 Մեհնեմ իմ յարոշ, հոյ, կարիր-կուրբաթ ի:
 Էս օր ի՞նչ օր ի, հոյ, հոյ, ղաբրե-շարբաթ ի:
 Մեհնեմ իմ յարոշ, հոյ, ղաբրե-շարբաթ ի:
 Էս օր ի՞նչ օր ի, հոյ, հոյ, կասեն՝ կիրակի,
 Մեհնեմ իմ յարոշ, կեծեկ-կրակ ի:
 Կեծեկ-էթակ ի, հոյ, հոյ, մենակ ձի իւամար,
 Արար-աշխըրքին, հոյ, կյառնուկ ի խոնար:
 Ընթեղ ի աառցե, սիրարս կրվառի,
 Ասպած սիրողներ, խասեք խավարի:

ԴՐԼԵ ՅԱՄԱՆ

(Անսպառ ղլե յամանենեից մի քանի
 քանյակ. ղլե յամանենեի ձգվում էին
 երգողի գիտցածի շափով)

Դրլե յաման, յաման, յաման,
 Դրլե յաման, խանսո յաման, ջանսո յաման:
 Դրլե յաման, առնից էլար, կէրթաս իկլին,
 » » կըշորորաս, ինչըխ մաքլին,
 » » ասպած առնի քյու խոր խոկլին,
 » » թո քյե տեր ձիկ, ասեր քյու կլին:
 Դրլե յաման...

ԴՐԼԵ...

Դրլե յաման, տընից էլար, կայնիր ես տուտ,
 » » մեշկըտ ի պարակ, խանչըլի պուտ,
 » » գոշա ի ուտուկ, ծրծվերտ նուտ,
 » » ձիկ արիր ես սավդալի ծուտ:

Դրլե յաման...

Դրլե...

Դրլե յաման, տրոնեն էլար, կայնար տանիս,
 » » բաժրա սրոսըփուն, կյարնան կամիշ,
 » » ես քյու սիրուն՝ սավդալամիշ,
 » » արե անենք՝ ալիշ-վերիշ:

Դրլե յաման...

Դրլե...

Դրլե յաման, սրոսուտ ցորեն, չափն ի սիլա,
 » » շապիյա կարմիր, աջմու շիլա,
 » » դոշրա սիվտակ՝ պամրկի քյուլա,
 » » աչկըս տիսավ, սիրաըս կուլա:

Դրլե յաման...

Դրլե...

Դրլե յաման, տնից էլար՝ մտար բաղչեն,
 » » ըոհան քյաղիր, լըցիր բողչեն,
 » » կոտիկըա քյակիր, թողիր մաղչեն,
 » » ասպած կըտրեր քյու պերնի շչեն:

Դրլե յաման...

Դրլե...

Դրլե յաման, ես անոթի, աու թաժա խաց,
 » » թայ մեյ կիշեր աուռըա թող պաց,
 » » ես մտնեմ ներս, տու սութ քյուն կաց,
 » » մեկ մենք իմնանք, մեկ էլ՝ ասպած:

Դրլե յաման...

Դրլե...

ՋԻՆԱՐ—ՋԻՆԱՐ

(Անսկիգը ու անվերջանալի «Ջինար—
 քինարենեից» մի նմուշ)

Լո, լո, ջինար, ջինար, ջինար, առոկեց-սրոկեց,
 Իմ չինար յար, ջինար, ջինար:
 Մեր աուն, ծեր տուն՝ աիմաց-աիմաց,
 Խերիք անես՝ աչկով իմաց,
 Միսըս խալավ, ուսկոոս մնաց,
 Իմ իրիսի հայեն կնաց:

Լո, լո, ջինար...

Չուտ քյապախկով, քոշոզով յար,
 Խերիք նսանս Սիւիանա սար,
 Քյուլոզա քյեթրի, փոշին կապի,
 Լուսնայ կիշեր ձիկ առ՝ փախի:

Լո, լո, ջինար...

Նս կըմեհնեմ՝ սաբար աու ես,
 Իմ կյերեզման՝ քյու տուտ շինես,

էրթաս տխարոր, պաղ ճուր պիրես,
Օղորմի տաս, նոր ընցրենս,
Ձրդնե կայրի՝ յար շրպոնենս:

Լո, Լո, ջինար...
Ձիմնի ծիուն լխով պիտի,
Տու հայլոր ես՝ քյե խավ պիտի,
Իս ջրհել եմ, ձիկ յար պիտի:

Լո, Լո, ջինար...
Կամար կարմունջ վեր Արաղին,
Ձիկ տես էկար մեշ Լրաղին,
Իս շխասա իմ մորապին:

Լո, Լո, ջինար...
Սիվտակ չավրեն, կանտշ փիլաքյ,
Դուշմորնի աուն քյակի ֆուլպ,
Ձրկատարվավ սրոտիս դիլաքյ:

Լո, Լո, ջինար...
Թուխ կունդուտեն, ասծաթ պիպեո,
Տյու՝ թև՝ տրրկեց, թե սիրուահր,
Ձիկ մի՛ թողնե անկյետի ծեո:

Լո, Լո, ջինար...
Հրմեն հերին մեյ-մեյ տեր կա,
Մենակ ես եմ անաեր, ձիկ տեր չկա,
Աչկրս ի շուրցե, սոցունք չի կյա:

Լո, Լո, ջինար...
Իրես կյարի, աայ՝ տարեկան,
Խաբար տարեք իմ կոր մերկան,
Թո իմ նշանլուն աս իրկան,
Որ շմնա վեր տվեր տան:

Լո, Լո, ջինար...

Կ Լ Տ Ա Կ Ե Ր Գ Ե Ր

Երգ՝ նորածինների մայրերի մասին

Լաճու մոր ախոավ պիրեք,
Շամա-շաքրով, կովու եղով,
Լաճ ի պիրե, լաճ,
Ախչկա մոր՝ սխաորաճուր,
Խետն էլ կյարե խացի փշուր,
Քաժ ի պիրե, քաժ:

Լաճու մոր ասարեք իկյին,
Ըոհան քյաղի, վարթ խոտոաա,
Լաճ ի պիրե, լաճ:

Ախչկա մոր ասարեք բաղչեն,
Աոխ քյախրնքի, քիթ կծվծա,
Քաժ ի պիրե, քաժ:

Ծրծում լցրեք էքյու մածնով
Տվեք լաճու մոր՝ թո դանի,
Լաճ ի պիրե, լաճ:

Պաղ աիկ լցրեք կովու մածնով,
Տվեք ախչկա մոր՝ զանի,
Քաժ ի պիրե, քաժ:
Լաճու մոր ասարեք ռաղաո,
Կութնի վրպուն, դալմա աոեք,
Լաճ ի պիրե, լաճ:
Ախչկա մոր խինն էլ խանիք,
Փուսա քյաղեք շան,
Քաժ ի պիրե, քաժ:
Լաճու մոր՝ խեծուցեք ծին,
Թեից պրոնեք, տարեք ըխտեր,
Լաճ ի պիրե, լաճ:
Ախչկա մոր խեծուցեք էշ,
Պոշ տվեք ծեո, կյեղ կան տվեք,
Քաժ ի պիրե, քաժ:

ԱՂՎԻՍՈՒ ՏԱՂ

(Երգվում էր գյուղապարեհի ժամանակ՝
«Խանդավաճ-չանդիմաճ»-ի եղանակով)

Աղվեսն էկավ շեկլիկ տյարեն,
Էկով, իճավ մեր դուրարեն,
Ապուր կերավ, թափավ վրեն:

Ասինք՝ աղվես, աղով աղվես:
Աղվեսն էկավ արայ-թարակ,
Պոշն էր մեյ գյաղ, պինչն էր պարակ,
Էկավ-մտավ ճոշանց մարսք:

Ֆել-ֆանդի տեր կյաղտար աղվես:
Աղվես ֆրոաց պուլոր կյեղին,
Աչկն էր կարմիր, քյուրքն էր աեղին,
Վով որ ախավ՝ պատռավ լեղին:

Ասինք՝ ասլանբաշի աղվես:
Աղվեսն ասաց՝ էսր կյեղի
Շրեներ դարթուն, փայտուն նեղ ի,
Կարմիր հայլոր փորիս աեղ ի:

Ասինք՝ աղվես, խոկյով դաղվես:
Աղվես՝ հայլոր բամփեց թաոից,
Ձորս ոտ թե կյեր, շորսն էլ աոեց,
Կյեղ-կյեղովի խոկյին վաոեց:

Ասինք, չաթան, քյուրթ ռոյ աղվես:
Աղվես փախավ թեթե-թեթե,
Շեներ հոպով վաղան իան,
Կնաց-մաավ քարի իան:

Ասինք՝ կիշրովան չարք աղվես:
Փախավ աղվես՝ կյեղի դուշման,
Ավջի, թե շուն՝ տառաակ, փոշման
Էկան նսաան ճոշանց շիման,
Ասինք՝ խալալ ի քյե, աղվես:

Թյությունի ճամխըներ փակ ի,
Ասպած գյոմրաքշու աուն քյակի:
Ջըհլ լաճեր՝ տըրուկ մոռ ֆաս,
Որտեղ նըստեն՝ թյությունի բաս:
Օրն ի շապաթ, էսօր բիթուն,
Չկա թյություն մեշ իմ կութուն:
Խարիր հիսուն տան ըոես եմ,
Թյություն չկա, բենամուս եմ:
— Ախ, իմ թյություն, վախ, իմ թյություն,
Կընմաներ գյոզի կըթուն:
— Իմ թյություն՝ ծեթ-ծեթ փրթուկ էր,
Մեշ ոսկե կութուն լցուկ էր:
— Իմ թյություն կոթից իստակ էր,
Հմեն թաֆ մեշ կյապուտակ էր:
Թյությունիս կյոն՝ աեղին եմիշ,
Խոկիս կաներ ֆառախլամիշ:
Իմ թյություն՝ ամրաւ էր, նուշ էր,
Խընկան խոտից էլ անուշ էր:
Չքարես էր՝ պաղի լուա,
Մուխն էր սիւտակ, պամրկի քյուլա:
Պանող ճաղաց, փոխով կյութան,
Մեշ չքարի կուտամ բյութան:

ԹԱՓՎԱՄ ԹԹՎԻ ԿՅՈՎՔ

Վայ, թրթու, վայ-վայ թըթու,
Մեկ ըս աարի մե փոթու:
Թթվի պուտուկ իաե սան,
Մըկներ ինե աաս-կասն,
Տերեր վրեն վըսվըսան:
Վայ, թրթու, թափուկ թըթու,
Մեկ ըս տարի մե փոթու:
Խին-խոռ պուտուկ ջահանա,
Թթուն փրոթուկ լահանա,
Պուտուկ շըռճող աախանա:
Վայ, թրթու, լխկուկ թըթու,
Մեկ ըս աարի մե փոթու:
Նավասա ախիշին ինչ անի,
Ականջ իւրինե սաաանին,
Որ չրկայներ ուր պանին:
Վայ, թըթու, խոտուկ թըթու,
Մեկ ըս աարի մե փոթու:
Թրթուն թափավ վեր ալան,
Տանարկիթեր մոա էկան,
Կարմիր խանին՝ սե խակյան:
Դոշ կըթիեն՝ վայ, թըթու,
Մեկ ըս աարի մե փոթու:

Լվերն էկան թաջրի աըկեն,
Ջանդըկներ ժար, ոտքեր հերկեն,
Ճոշ-պսարկին կրծայծըկեն:
Լվեր, լվեր, վույ-վավելեր,
Խարսին շասինք աախտն ավիլեր:
Լվերն էկան արայ-թարա,
Ճժերաց ջան տրին յարա,
Չիթ դարկիցին գյո անփարա:
Լվեր, լվեր, վույ-վավելեր,
Խարսին շասինք աախտն ավիլեր:
Լվերն էկան կյեղը-կյեղին,
էկան-շարվան փեսի բեղին,
Ճըկըոցուցին խարսի լեղին:
Լվեր, լվեր, վույ-վավելեր,
Խարսին շասինք աախտն ավիլեր:
Լվերն էկան ղիվանխանից,
Փորեր հըլին սիւտակ անիծ,
Մարկյրիա շարին խարսի ծամից:
Լվեր, լվեր, վույ-վավելեր,
Խարսին շասինք աախտն ավիլեր:

ԿՅԵՇ ԿՆԻԿ

(Երգվում էր գյոնդապարերի ժամանակ՝
«Խաճիման-ջաճիման»-ի եղանակով)

Կյեշ կնիկ, քյու խոր աուն ավիրի,
Իրկանա արիր ավեր-վերի:
Թե փրոթընի թոնիր վառես,
Կեղի կես մխով կըպոնես:
Կյեշ կնիկ, քյու խոր աուն ավիրի,
Իրկանա արիր ավեր-վերի:
Թե փրոթընի աախա ավիլես,
Պըմպլով պաաեր կըմոլես:
Կյեշ կնիկ, քյու խոր աուն ավիրի,
Իրկանա արիր ավեր-վերի:
Թե փրոթընի մեշ պաս իփես,
Իշու պոշ պանջար կըփրթես:
Կյեշ կնիկ, քյու խոր աուն ավիրի,
Իրկանա արիր ավեր-վարի:
Թե փրոթընի ճիժ խաղցուցես,
Կըոկըներաց կըփաղցուցես:
Կյեշ կնիկ, քյու խոր աուն ավիրի,
Իրկանա արիր ավեր-վերի:
Թե փրոթընի ախպուր էրթաս,
Ճուր վեր կյեղին կտառնա պաղս:
Կյեշ կնիկ, քյու խոր աուն ավիրի,
Իրկանա արիր ավեր-վերի:

ՍՈՒՍԱԹՆԻՆ՝ ՏԱՂ

Սոխաթան լցին պուաուկ,
Որթերն ինն քյանձ աուաուկ,
Որն խլվլուն, որըն խաաուկ:
Սոխաթան չէր, պինթան էր,
Ասպած իյուկյոց շիտներ:
Սոխաթան լցին մսուր,
Որթերն ինն քյանձ մաուուր,
Վերեն կուտն խարս-կիսուր:
Սոխաթան չէր, պինթան էր
Ասպած իյուկյոց շիտներ:
Սոխաթան լցին քյասեն,
Վերեն կուտն խարս-փեսեն,
Աշխար պոնեց ուր կըսեն:
Սոխաթան չէր, պինթան էր,
Ասպած իյուկյոց շիտներ:
Սոխաթան թյափավ խարին,
Բիթուն կըաեյներ հապրին,
Կամաթ էլավ կոր կյորին:
Սոխաթան չէր, պինթան էր,
Ասպած իյուկյոց շիտներ:

ՎԱՆՔԻ ՊՃԻՆ՝ ՏԱՂ

Առաւորվան լուսու փաշեն,
Տանաւրկին կայնն դոշեն,
Վարթապեա կախվե դոշեն:
Առաւորվան կյախն ի իկե,
Վարթապեա շլուտ պառկե,
Տանաւրկնոչ կայիմ կլըրկե:
Առաւորվան դանգ կըղնդա,
Վարթապեա կըաւնդյաւնդա,
Տանաւրկին կըթընդթընդյա:
Առաւորվան ասաղ էրեվաց,
Թաժա պիճ կայիմ ճըվաց,
Վարթապեա ծեռքեր լվաց:

Օ Ր Ո Ր Ո Ց Ա Յ Ի Ն Ե Ր Գ Ե Ր Ի Ց

ԴԱՐԻ, ԴԱՐ-ԴԱՐԻ

(Սա ամենատաւաժվածն էր, ընդ որում՝ դարի,
դար-դարին աւսամաւափակ)

Դարի, դար-դար-դար, դար-դար-դար, ըալա,
Դար-դար ասեմ, իմ թանդ ծաքյուն՝ թո չիլա:
Դար-դար, դար-դար ասեմ՝ թո քյուն աանի,
Դուշման թալեմ՝ թո շուն աանի, դար-դար...
Դարի, դար-դար, դար-դար¹,
Քյու ուրուրոց պյոդի փետ ի,

¹ Կրկնում է յուրաքանչյուր տողի սկզբին:

Սնուշ-անուշ կըճըրճոա,
Ես քյե մեռնեմ, ոյու մի՛ ճըոա,
Մի՛ ճերիլա՝ քյնի, քյնի, մուշ-մուշ արա:
Սերիկ մեռնի ուր թանդ ծաքյուն,
Մերիկ մեռնի քյու մըշալուն, մըշմըշալուն,
Մերիկ տանի քյու շարկադեն,
Քյու արկի խոզ խարաաուկ ի,
Քյու թաթկըներ կապկպուկ ի,
Դար-դար արա, թառան ըալա,
Դար-դար արա, մերիկ մեռնի
Քյու մըշալուն, մըշմըշալուն:
Դար-դար, դար-դար, դարդըտ աանեմ,
Դարի, դար-դար, դարի, դար-դար...

Ստյոիւր, ուրախ արամադրության մեշ, խոր
քնից արթնացած մանկանը օրորոցից դուրս բե-
րելիո, կսաակում էին՝

Քրեներ ես քյոաւներ ես, մարեն քյե մեռնի,
Վախենամ՝ տալտ ք...ես, կյորոզ քյե տանի:

ՔԻՆՑ ՆՈՐ ԱՐԹՆԱՑԱՄ ԻՄԱՆԿԱՆԸ ՊԱՐԵՑՆԵԼԻՍ

Սերիկ մեռնի քյե մկտ,
Քյանի սարեր արե կա,
Քյանի կյել-կյազան չկա:
Մերիկ մեռնի քյե՝ որ կա,
Նյա խիվընդնաս, նյա արքյաս,
Հըխտատեղրանք արնդարնդյաս,
Խարսնըսըներ ղընդընդաս:
Մերիկ մեռնի քյու բոյին,
Ասածու օխնած քյու սոյին,
Աշխար խնդա քյու թոյին:

ԱՍՏԸՂԻԱՆ ՃԱՅՏԻ ԿԻՐ

Բախաի հարափոփոխության կարճ վիպա-
ւանություն էր, որ տխուր եղանակով երգում էին
մանկանն օրորելիս. բովանդակությունը հետե-
յալն էր՝

Հարուսա ապարանքի ախրոջ դուստր Աստը-
դիկին գնել էր շրջիկ վաճառական-քարավանաանի,
այն էլ այնպիսի թանկ դնով, որ սնանկացել էր:

Գեղեցիկ ու անփորձ աղջկան՝ թողնելով իր
եղբոր կանանց խնամքին, վաճառականը դարձյալ
մեկնում է պանդխտության, որ աւելում է յոթ աա-
րի:

Յոթ աարի այդ կանաչ խանդելով Աստը-
դիկին, նրա գեղեցկության համար, տանջում են,
չարչարում, հետո էլ վաճառում մի շրջիկ մանրա-
վաճառի:

Մտնե՛ր ավաճառի տանը Աստղիկը աղախնու-
թյուն է անում: Պաաահականորեն այդ ասան է
իջևանում Աստղիկի հարստացած ամուսինը:
Աստղիկը ճանաչում է ամուսնուն, բայց միայն-
դամից չի հայտնում իր ով լինելը, այլ մանրա-
վտճառի փոքրիկին օրորելով՝ բացահայտում է
իր իսկությունը, կանխորեն մի բուռ ավաղ ցունե-
լով ամուսնու անկողնու մեջ, որ վերջինս չկարո-
ղանա քնել:

Աստղիկը հասնում է իր նստաաակին: Ավաղի
վրա պտտկած մարդը սկզբից մինչև վերջ լսում է
միջնորդի մյուս կողմում երգվող օրորը:

Դար-դար, դար-դար, դար-դար, լալա,
Օրոր, ասեմ իմ ուրույնցին,
Դար-դար, դար-դար, դար-դար¹,
Խալխի խալալ կյրկսնոցին:
Տյու քնուկ ես, մենք ենք զարթուն,
Բաղբրդյանն ի իճն ծեը աուն,
Տայն ի ավաղ: Էն չըկիտի,
Թե ես վ՛ով եմ, ուսա եմ իկե:
Ես Աստղիկն եմ՝ էն շեն անեն,
Չինարի ծառ՝ արոան վըրեն,
Պաղ-պաղ ախպուր՝ խման տըկեն:
Բաղբրդյան էկավ, աչկն ինդյավ ձիկ,
Մաղըմ ջավահիր, մաղըմ ոսկի
Խուր՝ ձիկ կյնեց, ուր աուն պիրեց:
Իմ կյին թանդ էր, բաղբրդյան կոտր ինդյավ:
Ձիկ տվեց ախպուրկիթերաց ամանաթ,
Ինք կընաց կաըիրութեն:

Յոթ տարի շիրիկներաց մեջ մնացի տառ-կյի-
րութեն,
Չարչին էկավ՝ իմ տեկյերկիթեր խաբըրներ մեկ
արիցին,
Մաղըմ սոխով, մաղըմ սխաորով՝ ձիկ ծախիցին:
Ես ախիկ ի դտնդին խեըկան,
Իմ իրիկն էր ճոշ բաղբրդյան,
Մըկա բեսլամա եմ շարչու կյնգան:
Ասպած կամենար՝ մեյմ՝ ալկանջ աներ,
Իմ կըսեն մեջ ուր սըոտին դավթաը աներ,
Որտեղ որ նստեր, իմ կըսեն աներ,
Բաղբրդյան լսեր, կյեր՝ շարչու տընեն Աստղի-
կեն տաներ:

Առավոտյան Աստղիկի ամուսինը մի բուռ ոս-
կի է ընծայում շարչուն, այն բանի համար, որ
Աստղիկի հետ եղբայրաբար է վարվել:

Տուն են վերադառնում ամուսինները. սեւերես
տեղորկանայք արժանանում են նրանց արհամար-
հանքին:

¹ Կրկնվում է յուրաքանչյուր տողի սկզբում:

ԿԱԶՈՆ-ՆԱԶՈ

(Ուրբերգական սիրու սոբմոմենտից: Երգվում է
մանկանն օրորելիս, տխուր եղանակով):

Աղքատ, դեղեցիկ երիտասարդ Կազոն սիրա-
հարվել է հարուստի աղջիկ Նազոյին: Նազոն ու
Կազոն հրդում են արել անսպասան ամուսնանալ,
Նազոյի ծնողները դեմ են իրենց աղջկա ընտրու-
թյանը: Նրանք աղջկա համար արդեն փեսացու են
ճարել ու սկսել են ըոնություն դորժադրել, փակել
են Նազոյին մոթ մառսնում: Կազոն, ամեն դի-
շեր, զաղտագողի դնում է Նազոյի երգիկի վրա ու
տեղեկանում նրա վիճակին: Վերջին անգամ Նա-
զոն ծանր տնքոցով նկարագրում է իր դրությունը.

Ամա՛ն, ամա՛ն, վո՛ւյ-վա՛վելեր, քյա լաճ անա-
վեր, քյա լաճ պնավեր,
էսօր քյու ապով ձիկ էնկանդար են թըփե, քյա
լաճ տնավեր²,
Չամի աախտըկով կոարածըս են կապե,
Հալարու պամըկով արունս են ժողվե,
Շամա-շաքյրով յարեքս են քյավե,
Ամա՛ն, ամա՛ն, վո՛ւյ-վա՛վելեր, քյա լաճ անա-
վեր, քյա լաճ պնավեր,
էնկանդար եմ լացե, լոսըս ի խավարե,
Մերըս էլ ի քյաֆըր, չի կյա իմ հավաըին,
Վերեն ասպած կա, ներքե այու ես, այու խո՛
արե,

Ամա՛ն, ամա՛ն...

Աղքատ Կազոն ոչ մի միջոց չունի Նազոյին
օղեելու, բացի Նազոյին իրեն աված երդումից
աղաաելու՝ փարվելով նրա ալբիանալու սին հույ-
սին, որից հեաո ամուսնանա իր հեա: (Այրիների
կամքի վրա ըոնացող չի լինում):

Ամա՛ն, ամա՛ն...³

Ոսկի կաֆաա, տյու մեջ կյերի ըլրով՝ Նազո,
Տըրսանց կարմիր, ներսանց սեսիրոտ կակաչ՝
Նազո,
Գյո ըսաա եմ, ծեոիկս ի կաոճ, խորոա Նազո,
Տյու էրեթնակ, քյու քյոքն ի աաո, անուշ Նազո,
Մերոնք դանդին, ես մեյ նոքյար, բեուժ, Նազո,
Մերոնք տանակ, մենք մատղի կյաո, արթար
Նազո,
Դաստուր կուտամ, եմինըտ ե՛ա աո, ե՛ա աո:
Նազո,

² Քյա լաճ տնավերը կրկնվում է յուրաքանչյուր տողի
վերջում:

³ Աման, աման-ը կրկնվում է յուրաքանչյուր տողի սկզբում:

կընա ինոնց ասածին առ, անճար նաղո,
Ոտիւներցի՝ արե ձիկ առ, իմ յար նաղո,

Որ չըմնամ զյս շուրջուկ ծառ, դե հմին տուր,
Նաղո, նաղո,
Ամա՛ն, ամա՛ն, ամա՛ն, աղչի...

ՊԱՐԵՐՆ ՈՒ ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ԳՈՐԾԻՔՆԵՐԸ

Արճակեցին երբ, որ բաղամարդ քաղաքներ
սլանդիստիկս զյուզ կին ներմուծել անային զսր-
ծածության շատ իրեր, միշտ էլ հալածարարիմ էին
մնացել բնիկ երաժշտութիւնը, ճանաչել էին
սովանդակն երեք երաժշտական դործիք՝ հսկա-
կան երկուցն փող, զույուկ ե նուարաւ-դուռնա
(իմրուկն սւ իր անբաժան զուռնա), Աստղին եր-
կուտով ինքնուս երաժիշտները, շրջապատւած մի
քանի մարդկանցով կամ մենակ, ժողովրդական
մեղեդիներ էին փչում, իսկ երրորդով արդեն հա-
սուկ վարժ վարդիաներ էին նվագում մեծ տոնե-
րին:

Նույն սլանդիստիկս զուռնա իշխում
նաե սլանդիստիկս Թեւ Երկու սեռի երկուստայններ
սնմիջապէս յուրացնում էին Վանում հնարված
նորադույն պարերը, լինելը զա «Ֆոֆոկա»՝ կանացի
կենտապար, «Ջերագի»՝ կանացի զույուպար (ընդ

որում, մեկը աղամարդ էր ներկայացնում), թե «Ի
դեն հայեր» երկուստայնական տշիւտով գլխա-
պար, սակայն իթե հարսանիք էր լինում կամ մի
այլ ժողովրդական հավաք, ապա իշխում էր կուր
զոնգարարը, լինելը զա ծանր, դանդաղաշարժ՝
«Մանգլըր զոնգ», լինելը զա փեռա սլանդիստիկս՝
«Վալաքա զոնգ» (իստըր զոնգ)՝ Ի դեպ, վերջինում
հարվիրված փեռան մոտնում էր զոնգի միջ:

Բայց դեպքերում զոնգը զլիարւոյում էր
զոնգարաշին, իսկ վերջինը կոչւում էր «սոյս պըռ-
նոգ»: Գլխապարաշու ձեռքին թաշկինակ էր լինում:
Իվ ծանր զոնգում, և խառը զոնգում լինում էին
տղամարդիկ ու կանայք: Ասկայն ալաքա (իստըր)
զոնգում կանայք ու աղամարդիկ անսլանդիստի
մեջ ընդ մեջ էին: Վերջինս ծանր զոնգից ալիւ թեթե
էր, բայց ոչ աշխույժ:

ՄԱՆԿԱԿԱՆ ՈՒՐԱԽ ԱՍՈՒՅԹՆԵՐ

Գարնան սկզբներին առաջին անգամ «ղա-
աիկ» կոչված միջապար տեսնելիս.

Ջաաիկ, զատիկ, նավակաաիկ,
Արե նստի մեր տան մոտիկ,
Իմ խելը քյե կանի ուր լաճիկ,
Իմ մեր քյե կանի ուր խարսիկ,
Ես քյե կուտամ իմ խաս չավրեն,
Արե, խեր պե մեր տան վրեն:

*

Մեծ սլանդիստիկս երգիկից կախված ալա-
տիկին ուղղված խոսք (երգով).

Ակլաաիկ, չրվանը վիկ,
Էկավ մե խուր՝ կախվավ էրտիս:

*

Խխունցին անսնելիս, համողիչ տոնով և հա-
մառուրեն երգում էին՝

Մակատուղ,
Ականջ խան ալուս,
Քյե ոսկի կյինդ եմ պիրե:

Փամերով սպասում էին, մինչև խխունջը դու-
լը սլանդիստից դուրս էր հանում:

*

Միջունին հայհայելով՝
Մըռնեմ, մըռնեմ,
Քյու մեր աըռնեմ:
Եղին դուշման,
Կյեղին փոշման:

*

Պուա-պուա նախշերով թեթե ունեցող կլուր-
վուն միջապար՝ զաաիկը, մեղ մոտ տնվանվում էր
մայրամ խաթուն և համաըվում էր բարի լրարեր:
Երկուստայնը ալ միջապար դնում էին իրենց ձեռքի
վրա ու անշարժանում մինչև նա թեթում էր ու
թողում:

Սայրամ-խաթուն, մայրամ-խաթուն,
Իճի մեր տուն, իճի մեր աուն,
Ես քյե կուտամ զյուղի կթուն—Երգում էին
աղերսախառն:

*

Երեկոյան, եկեղեցու դանդերի ձայնին իրենց
ձայնը հարմարեցրած՝ մեղմորեն երգում էին՝

Իկեքյը ժամ, իկեքյը ժամ,
Որ չեք իկյա, աուս կըփակեմ: